

## บทที่ 6

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย สรุปได้ว่า รายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์สามารถแบ่งออกตามรูปแบบการนำเสนอได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.รายการสารคดีเชิงข้อมูล ได้แก่ รายการแผ่นดินทอง รายการดินรักฟ้า ปลารักน้ำ รายการวิถีชาวบ้าน รายการเวทิวไรตี้ รายการดินสร้างชีวิต และ รายการในน้ำมีปลา รวม 6 รายการ

2.รายการสารคดีเชิงละคร ได้แก่ รายการลูกทุ่งเกษตร รายการไม่ลองไม่รู้ และ รายการผู้ใหญ่บ้านดำดี รวม 3 รายการ

จากการวิจัยพบว่า รายการ 2 ประเภทต่างก็ใช้วิธีการนำเสนอที่หลากหลายผสมผสานกัน โดยมีข้อแตกต่างกันตรงที่รายการสารคดีเชิงละครนำเอาละครเบาสมองมาใช้ในการนำเสนอ สำหรับวิธีการนำเสนอที่พบมากที่สุด ได้แก่ การสนทนา การบรรยาย การสาธิต และการสัมภาษณ์ ซึ่งพบในทุกรายการ รองลงมา คือ การตอบปัญหา ละครเบาสมอง และ เพลงลูกทุ่ง ตามลำดับ

ในส่วนของเนื้อหาสาระที่นำเสนอ สามารถจำแนกเป็นประเภทได้ดังนี้

1.รายการที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพืช ศัตรูพืช และวัตถุดิบพืช ได้แก่ รายการแผ่นดินทอง รายการดินรักฟ้า ปลารักน้ำ รายการเวทิวไรตี้และรายการลูกทุ่งเกษตร รวม 4 รายการ

2.รายการที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาที่ดินเพื่อเพิ่มผลผลิต มีเพียงรายการเดียว ได้แก่ รายการดินสร้างชีวิต

3.รายการที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการประมง มีเพียงหนึ่งรายการ ได้แก่ รายการในน้ำมีปลา

4.รายการที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพืช สัตว์ อาชีพเสริม และ เบ็ดเตล็ด ได้แก่ รายการไม่ลองไม่รู้ รายการผู้ใหญ่บ้านดำดี รายการวิถีชาวบ้าน รวม 3 รายการ

ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า รายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์หลายรายการมีการนำเสนอรายการอย่างไม่เป็นกลาง เข้าข่ายการโฆษณาแฝงเพื่อส่งเสริมการขายสินค้าของผู้อุปถัมภ์รายการ โดยรายการที่มีการนำเสนอรายการในลักษณะของการโฆษณาแฝงเพื่อส่งเสริมการขายสินค้าของผู้อุปถัมภ์รายการเป็นจำนวนมาก ได้แก่ รายการเวทีวาไรตี้ รายการแผ่นดินทอง รายการดินรักฟ้า ปลารักน้ำ รายการลูกทุ่งเกษตร ซึ่งเป็นรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการสนับสนุนรายการโดยบริษัทเอกชน และ รายการไม่ลองไม่รู้ ซึ่งเป็นรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการโฆษณา ส่วนรายการดินสร้างชีวิตและรายการในน้ำมีปลาซึ่งเป็นรายการที่มีองค์กรภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนรายการ รายการผู้ใหญ่บ้านดำดีซึ่งมีบริษัทอาร์ เอส โปรโมชัน 1992 จำกัด และบริษัทโอสถสภา เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณการผลิต รวมทั้ง รายการวิถีชาวบ้านซึ่งมีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการโฆษณา มีการนำเสนอรายการในลักษณะของการโฆษณาแฝงน้อยมาก

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ส่วนใหญ่ได้ปรับให้สอดคล้องกับความต้องการและผลประโยชน์ของผู้อุปถัมภ์รายการอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากผู้อุปถัมภ์รายการหลายรายได้เข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตรายการและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการ ระดับอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการมีความมากน้อยแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์รายการซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1.รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการสนับสนุนรายการโดยบริษัทเอกชน ได้แก่ รายการแผ่นดินทอง รายการดินรักฟ้า ปลารักน้ำ รายการลูกทุ่งเกษตร ซึ่งออกอากาศทางช่อง 5 และ รายการเวทีวาไรตี้ ซึ่งออกอากาศทางช่อง 9 รวม 4 รายการ

- ขั้นตอนการวางแผนการผลิตรายการ การกำหนดรูปแบบการนำเสนอ ผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดเองโดยต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและลักษณะการดำเนินธุรกิจของผู้อุปถัมภ์รายการ ผู้สนับสนุนรายการเข้ามามีบทบาทเป็นแหล่งข้อมูล และมีอิทธิพลต่อ

การกำหนดประเด็นหัวข้อที่จะนำเสนอในแต่ละตอน และการคัดเลือกสถานที่ถ่ายทำรายการ รวมทั้งยังเป็นผู้เขียนบทรายการอีกด้วย

- ขั้นตอนการผลิตรายการ ผู้ผลิตรายการต้องถ่ายทำรายการในสถานที่ที่ผู้สนับสนุนรายการเสนอ ผู้สนับสนุนรายการเป็นผู้คัดเลือกผู้ร่วมรายการโดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรผู้สนับสนุนรายการ เช่น ตัวแทนจำหน่าย ลูกค้า และพนักงานของบริษัท การดำเนินรายการโดยผู้ดำเนินรายการและการสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการ ต้องดำเนินให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สนับสนุนรายการที่มุ่งส่งเสริมการขายสินค้าของตน

2.รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการ โดยรัฐ ได้แก่ รายการดินสร้างชีวิต รายการโนน้ำมีปลา ออกอากาศทางช่อง 9 รวม 2 รายการ

- ขั้นตอนการวางแผนการผลิตรายการ ผู้สนับสนุนรายการมีอิทธิพลโดยอ้อมต่อการกำหนดรูปแบบการนำเสนอรายการซึ่งต้องกำหนดให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์ และหน้าที่ของผู้สนับสนุนรายการซึ่งเป็นหน่วยราชการ ผู้ผลิตเป็นผู้คัดเลือกประเด็นที่จะนำเสนอในแต่ละตอนเองโดยมีผู้สนับสนุนรายการเป็นแหล่งข้อมูล การเขียนบทรายการต้องส่งให้ผู้สนับสนุนรายการตรวจสอบความถูกต้องก่อนบันทึกรายการ

- ขั้นตอนการผลิตรายการ ผู้ผลิตต้องถ่ายทำรายการในสถานที่ของผู้สนับสนุนรายการและผู้สนับสนุนรายการยังมีบทบาทเป็นผู้คัดเลือกผู้ร่วมรายการโดยคัดเลือกจากบุคคลากรขององค์กรผู้สนับสนุนรายการ

3.รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของงบประมาณจากบริษัทผู้ผลิต มีเพียงรายการเดียว ได้แก่ รายการผู้ใหญ่บ้านดำดี ออกอากาศทางช่อง 9

- ขั้นตอนการวางแผนการผลิตรายการ ทีมงานผู้ผลิตมีอิสระค่อนข้างมากในการสร้างสรรค์และวางแผนการผลิตรายการ ทีมงานผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดรูปแบบการนำเสนอ คัดเลือกประเด็นที่จะนำเสนอในแต่ละตอน เขียนบท และคัดเลือกสถานที่ถ่ายทำเองโดย

ได้รับอิทธิพลจากผู้บริหารของบริษัทผู้ผลิตเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่นๆ ของบริษัท เท่านั้น เช่น กำหนดให้เปิดเพลงลูกทุ่งของศิลปินในเครือในรายการ เป็นต้น

- ขั้นตอนการผลิตรายการ ทีมงานผู้ผลิตรายการมีเสรีภาพในการดำเนินการถ่ายทำและผลิตรายการได้ตามความเหมาะสม

**4.รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการโฆษณา** ได้แก่ รายการไม่ลองไม่รู้ ออกอากาศทางช่อง 9 และ รายการวิถีชาวบ้าน ออกอากาศทางช่อง 5 รวม 2 รายการ

- ขั้นตอนการวางแผนการผลิตรายการ ผู้ผลิตรายการค่อนข้างมีอิสระในการดำเนินงาน โดยเป็นผู้กำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหา รวมทั้งคัดเลือกสถานที่ถ่ายทำรายการและเขียนบทเอง โดยได้รับอิทธิพลจากผู้อุปถัมภ์รายการค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการ โดยในรายการวิถีชาวบ้าน ผู้ผลิตมีอิสระในการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการตามดุลยพินิจของตน ส่วนรายการไม่ลองไม่รู้โดยส่วนใหญ่แล้วผู้ผลิตมีอิสระในการกำหนดรูปแบบการนำเสนอ และคัดเลือกประเด็นที่จะนำเสนอในแต่ละตอนด้วยตนเอง ยกเว้นในบางตอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการเปลี่ยนผู้อุปถัมภ์รายการรายใหม่ซึ่งจำเป็นต้องนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้อุปถัมภ์รายการและถ่ายทำในสถานที่ของผู้อุปถัมภ์รายการ

- ขั้นตอนการผลิตรายการ โดยส่วนใหญ่แล้วทีมงานผู้ผลิตรายการมีอิสระค่อนข้างมากในการดำเนินการถ่ายทำและผลิตรายการ ยกเว้นในรายการไม่ลองไม่รู้ในบางตอนซึ่งนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งต้องถ่ายทำในสถานที่ของผู้อุปถัมภ์รายการและดำเนินรายการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการซึ่งมุ่งส่งเสริมการขายสินค้าของตน

จากผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า รายการที่ผู้อุปถัมภ์รายการเข้ามามีบทบาทต่อกระบวนการผลิตรายการและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการมากที่สุด ได้แก่ รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในรายการที่ได้รับการสนับสนุนรายการโดยบริษัทเอกชน ส่วนรายการที่มีแหล่งเงิน

ทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่ รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของงบประมาณจากบริษัทผู้ผลิต และรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการโฆษณา ผู้อุปถัมภ์รายการเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตรายการน้อยกว่าในรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการมาก

สำหรับปัจจัยสำคัญ ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการ มีทั้งปัจจัยภายในและภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการ ได้แก่ แหล่งรายได้ ลักษณะการดำเนินธุรกิจของบริษัทผู้ผลิตรายการ นโยบายองค์กรและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ ซึ่งนับเป็นปัจจัยภายในองค์กร และ ความต้องการและความสนใจของผู้ชม คู่แข่ง กฎหมายควบคุมการโฆษณา นโยบายสถานี สภาพเศรษฐกิจ และ ผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งนับเป็นปัจจัยภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการ



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## บทอภิปราย

Mcquail ( 1992 ) กล่าวว่า การกำหนดรูปแบบ เนื้อหา ตลอดจนเวลาออกอากาศของสื่อ มักจะสะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์และความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ ที่พบว่า รูปแบบ วิธีการนำเสนอ และ เนื้อหาของรายการสารคดีการเกษตรหลายรายการได้กำหนดให้สอดคล้องกับความต้องการ ภาพลักษณ์ และลักษณะการดำเนินธุรกิจของผู้อุปถัมภ์รายการอย่างเห็นได้ชัด

ในส่วนของรูปแบบการนำเสนอรายการ พบว่า การกำหนดรูปแบบการนำเสนอรายการมักคำนึงถึง ความต้องการ ภาพลักษณ์ และลักษณะการดำเนินธุรกิจของผู้อุปถัมภ์รายการ เช่น รายการในน้ำมีปลาซึ่งเป็นรายการที่มีผู้สนับสนุนรายการเป็นองค์กรภาครัฐ มีรูปแบบการนำเสนอเป็นรายการสารคดีเชิงข้อมูลซึ่งเน้นวิธีการนำเสนอที่เน้นการให้ความรู้ทางวิชาการมากกว่าให้ความบันเทิงเพื่อให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของผู้สนับสนุนรายการที่เป็นหน่วยราชการ รายการไม่ลองไม่รู้ซึ่งเป็นรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการโฆษณา มีรูปแบบการนำเสนอเป็นรายการสารคดีเชิงละคร ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีความบันเทิงสูงเพื่อดึงดูดผู้ชมให้ได้มากที่สุดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการ เป็นต้น

ในส่วนของวิธีการนำเสนอรายการ ผลจากการวิจัย พบว่า รายการส่วนใหญ่ใช้วิธีการนำเสนอที่หลากหลายผสมผสานกันไป เพื่อให้ข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการไปพร้อมกับความบันเทิงเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ชมรายการและในขณะเดียวกันก็ตอบสนองต่อความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการ โดยวิธีการนำเสนอรายการที่พบมากที่สุด ได้แก่ การสนทนา การบรรยาย การสาธิต และ การสัมภาษณ์ ที่พบในทุกรายการ เพราะเป็นวิธีการนำเสนอที่สามารถจัดสรรข่าวสารและความรู้ สร้างความสนใจ จูงใจให้มีการเปลี่ยนแปลงกระตุนให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และ เปลี่ยนเจตคติได้ดี ตามแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการเพื่อการศึกษาและพัฒนา ของพิไลวรรณ ปุกนุด ( 2531 )

วิธีการนำเสนอที่พบมากเป็นอันดับที่สอง ได้แก่ การตอบปัญหา ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถจัดสรรข่าวสาร ความรู้ที่ผู้ชมอยากทราบได้อย่างตรงประเด็น ส่วนวิธีการนำเสนอที่



พบมากเป็นอันดับที่สามนั้น ได้แก่ ละครเบาสมอง ซึ่งสามารถให้ข่าวสาร ความรู้ และ ความบันเทิง รวมทั้งดึงดูดความสนใจได้เป็นอย่างดี

สำหรับวิธีการนำเสนอที่พบน้อยที่สุด ได้แก่ เพลงลูกทุ่งซึ่งเปิดคั่นระหว่างช่วงรายการเป็นวิธีการนำเสนอที่สามารถให้ความบันเทิงให้ผู้ชมได้ผ่อนคลายจากการชมสาระทางวิชาการที่ค่อนข้างเครียดและสามารถดึงดูดความสนใจได้มาก และในขณะเดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการที่เป็นบริษัทเทปเพลงได้อีกด้วย

ตามแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการเพื่อการศึกษาและพัฒนา วิธีการนำเสนอที่หลากหลายเหล่านี้สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการจัดสรรข่าวสารและความรู้ สร้างความสนใจ จูงใจให้มีการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเปลี่ยนเจตคติ ได้เป็นอย่างดี จึงน่าจะเป็นรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสมสำหรับรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อเกษตรกรหากนำไปใช้อย่างถูกวิธี

อย่างไรก็ดี ผลจากการวิจัยพบว่า รายการสารคดีการเกษตรหลายรายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการโดยบริษัทเอกชน บริษัทผู้สนับสนุนรายการได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวิธีการนำเสนอรายการอย่างมาก ทำให้มีการนำเสนอรายการอย่างไม่เป็นกลางเพื่อผลประโยชน์ทางการตลาดของผู้อุปถัมภ์รายการ เช่น ผู้สนับสนุนรายการเข้ามามีบทบาทเป็นผู้คัดเลือกผู้ร่วมรายการ หรือ แม้กระทั่งเป็นผู้ดำเนินรายการเองในบางตอน ทำให้มีการเลือกนำเสนอข้อมูลเฉพาะในแง่ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนับสนุนรายการ ยกตัวอย่างเช่น การสัมภาษณ์เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ และนักวิชาการเกษตร ก็เลือกสัมภาษณ์เฉพาะเกษตรกรที่ใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัทผู้สนับสนุนรายการและนักวิชาการของบริษัท เพื่อจูงใจให้เกษตรกรผู้รับชมเห็นถึงผลดีของการใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัทผู้สนับสนุนรายการและเกิดความต้องการใช้สินค้านั้นบ้าง ในการสาธิตก็แสดงให้เห็นการฉีดพ่นยาฆ่าแมลง หรือ การหว่านปุ๋ยที่เป็นผลิตภัณฑ์ของบริษัทอย่างชัดเจน การบรรยายเนื้อหาวิชาการก็ให้แต่ข้อมูลวิธีการบำรุงรักษาพืชให้มีผลผลิตดีด้วยผลิตภัณฑ์ของบริษัท เป็นต้น

วิธีการนำเสนอเหล่านี้ ส่วนแต่พยายามหลีกเลี่ยงเนื้อหาใดๆที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อบริษัทผู้สนับสนุนรายการ อีกทั้งยังพยายามสอดแทรกข้อความในลักษณะของการ

โฆษณาแฝง เพื่อสร้างความสนใจและเจตคติที่ดีต่อตราสินค้า และจงใจให้ผู้ชมรายการซึ่งเป็นผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายเกิดความต้องการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของบริษัทผู้อุปถัมภ์รายการ อิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการต่อวิธีการนำเสนอในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ควรหาทางแก้ไข เพราะอาจทำให้ผู้รับชมรายการซึ่งอาจจะมีการศึกษาน้อย หรือ ขาดวิจารณญาณอันดีต้องเสียผลประโยชน์ และตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อได้

นอกจากนี้ ยังเป็นที่น่าสังเกตว่า วิธีการนำเสนอรายการสารคดีการเกษตรในปัจจุบันเริ่มใช้รูปแบบที่มีความบันเทิงในการนำเสนอมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปิดมิวสิกวิดีโอ เพลงลูกทุ่ง นำเสนอด้วยละครเบาสมอง ใช้ผู้ดำเนินรายการที่มีชื่อเสียง เช่น ดาราหรือตลกอาชีพ วิธีการนำเสนอด้วยรูปแบบที่มีความบันเทิงเหล่านี้เป็นผลจากการปรับตัวของสื่อ เพื่อดึงดูดความสนใจและให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมรายการ และในขณะเดียวกันก็ตอบสนองต่อความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการ เนื่องจาก จำนวนผู้ชมรายการที่มากขึ้น ย่อมหมายถึงจำนวนลูกค้าในอนาคตของบริษัทผู้อุปถัมภ์รายการที่เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Ford (1993) ซึ่งกล่าวว่า สื่อในตลาดเสรีส่วนใหญ่มักปรับให้สอดคล้องกับความต้องการ และ ผลประโยชน์ของผู้อุปถัมภ์รายการจนเป็นเรื่องปกติ รายการส่วนมากจึงมักเป็นรายการบันเทิง แม้แต่ รายการข่าว รายการกีฬา หรือ รายการสารคดีต่าง ๆ ก็ยังต้องมีส่วนประกอบของความบันเทิงเข้าไปด้วยเพื่อดึงดูดผู้ชมให้มากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการ อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง "พัฒนาการของบริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์" ของทีปวิท พงศ์ไพบูลย์ (2533) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการของการจัดรายการด้านความรู้ในปัจจุบันนั้นมีรูปแบบของการจัดรายการที่เปลี่ยนไป โดยมีก้นำเสนอออกมาในรูปแบบที่หลากหลายโดยพยายามนำรูปแบบของความบันเทิงเข้ามาผสมเพื่อให้รายการน่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น เสนอเป็นเหตุการณ์การแสดงสมมติ อีกด้วย

ในส่วนเนื้อหาของสาระของรายการนั้น พบว่า เนื้อหาของรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ส่วนใหญ่ ได้ปรับให้สอดคล้องกับ ผลประโยชน์ และ ความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการสนับสนุนรายการซึ่งผู้สนับสนุนรายการหลักมีความสำคัญต่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของรายการอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น รายการในน้ำมีปลาซึ่งมีกรมประมงซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้



สนับสนุนรายการนำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความรู้ทางวิชาการเพื่อพัฒนาอาชีพประมง งานวิจัย และ โครงการต่าง ๆ ของกรมประมง เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชมไปพร้อม ๆ กับการสร้าง ภาพลักษณ์อันดีและประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงและบทบาทหน้าที่ของกรมประมงให้เป็นที่รู้จักใน หมู่ผู้ชมกลุ่มเป้าหมาย รายการแผ่นดินทองซึ่งมีผู้สนับสนุนรายการเป็นบริษัทเอกชนที่ดำเนิน ธุรกิจเกี่ยวกับเกษตรเคมี นำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการปลูกและบำรุงรักษาพืชให้ได้ผล ผลิตดีด้วยผลิตภัณฑ์ของผู้สนับสนุนรายการ โดยเน้นการนำเสนอประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการ ปลูกพืชนอกฤดูซึ่งจำเป็นต้องใช้ผลิตภัณฑ์ของผู้สนับสนุนรายการเป็นจำนวนมาก เพื่อส่งเสริม การขายผลิตภัณฑ์ของบริษัทผู้สนับสนุนรายการ และหลีกเลี่ยงการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผล เสียต่อดินที่เกิดจากการใช้สารเคมีเป็นระยะเวลาานานๆ เพื่อผลประโยชน์ของผู้สนับสนุนราย การ เป็นต้น

ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Altschall's (1984) ที่กล่าวว่า "เนื้อหาของสื่อมักจะสะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ของผู้อุปถัมภ์ทางการเงินของสื่อนั้นๆ" และ สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง "ระบบอุปถัมภ์กับวิชาชีพนิยมของผู้ผลิตรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์" ของประพิม คล้ายสุบรรณ (2541) ที่พบว่า รายการสารคดีโทรทัศน์มีการ สร้างภาพความจริงเกี่ยวกับผู้อุปถัมภ์รายการ ด้วยการที่ผู้อุปถัมภ์รายการกำหนดให้มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับตนเองสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาและในวิธีการนำเสนอ และการสร้างภาพ ความจริงเกี่ยวกับผู้อุปถัมภ์รายการนี้มักเป็นภาพความจริงเชิงบวกเพียงด้านเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้ จากผลการวิจัยยังพบว่า รายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ บางรายการมีการนำเสนอรายการในลักษณะของการโฆษณาแฝงเพื่อส่งเสริมการขายสินค้า ของบริษัทผู้อุปถัมภ์รายการสอดแทรกอยู่ในรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหารายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการสนับสนุนรายการโดยบริษัทเอกชน ซึ่งพบว่าเป็นรายการที่มีการนำเสนอรายการในลักษณะดังกล่าวมากที่สุด ส่วนรายการที่มี ผู้อุปถัมภ์รายการเป็นองค์กรภาครัฐหรือองค์กรเอกชนที่ไม่หวังผลกำไรนั้น พบว่า มีการนำ เสนอรายการในลักษณะดังกล่าวน้อยมาก

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้ประโยชน์จากรายการสารคดี การเกษตรทางโทรทัศน์ของผู้อุปถัมภ์รายการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้อุปถัมภ์รายการที่เป็น บริษัทเอกชนซึ่งให้ความสนับสนุนทางการเงินแก่รายการเพื่อหวังผลกำไรนั้นมักจะอุปถัมภ์ราย

การเพื่อส่งเสริมการขายสินค้าและบริการของตนและใช้รายการสารคดีการเกษตรที่ตนให้ความสนับสนุนทางการเงินเป็นช่องทางส่งเสริมการตลาดของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงมักเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการซึ่งส่งผลให้มีการนำเสนอรายการในลักษณะของการโฆษณาแฝงในรูปแบบต่างๆ ส่วนผู้อุปถัมภ์รายการภาครัฐและองค์กรเอกชนที่ไม่หวังผลกำไร มักจะให้ความอุปถัมภ์ทางการเงินแก่รายการเพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จัก และ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่องค์กร รายการที่มีผู้อุปถัมภ์รายการประเภทนี้จึงมักไม่ค่อยปรากฏการนำเสนอรายการในลักษณะของการโฆษณาแฝงมากนัก

ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับ แนวคิดของ Wragg (1994) ซึ่งกล่าวว่า องค์กรหรือ บริษัทส่วนใหญ่มักตัดสินใจให้ความสนับสนุนทางการเงินด้วยเหตุผลหลัก ๆ 3 ประการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ชื่อและภาพลักษณ์องค์กรให้เป็นที่รู้จัก การส่งเสริมการขายสินค้า และการสร้างความพึงพอใจหรือความความบันเทิงให้แก่ลูกค้า และสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เทคนิคการสร้างความหมายในรายการความรู้นาฬิกาสั้นทางโทรทัศน์" ของ นพวรรณ ดิษฐรัมย์ ( 2540 ) ซึ่งพบว่า รายการความรู้นาฬิกาสั้นทางโทรทัศน์ส่วนใหญ่มีการสร้างความหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสินค้าและบริการของผู้สนับสนุนรายการค่อนข้างมาก โดยผู้ผลิตรายการปิดบังข้อเท็จจริงบางส่วนในการนำเสนอ โดยจะเสนอเนื้อหาและรูปแบบที่สอดคล้องกับสินค้าของผู้สนับสนุนรายการเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อเรื่องสินค้า ส่วนรายการประเภทสังคมและรายการความรู้ทั่วไป มีการสร้างความหมายแฝงเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้ชมเข้าใจถึงลักษณะการดำเนินงานของหน่วยงานเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่หน่วยงานซึ่งมักเป็นหน่วยราชการ

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้อุปถัมภ์รายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ส่วนใหญ่มักจะเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตรายการและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการ ส่งผลให้รูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์หลายรายการตอบสนองต่อความต้องการและผลประโยชน์ของผู้อุปถัมภ์รายการอย่างเห็นได้ชัด โดยในบางกรณี ผู้อุปถัมภ์รายการอาจเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของสื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตนมากกว่าที่เป็นอยู่ตามปกติ จากผลการวิจัย พบว่า ระดับของอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการต่อกระบวนการผลิตรายการและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการ

สารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์นั้นมีระดับมากน้อยแตกต่างกันออกไปในแต่ละรายการ ตามประเภทของแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์รายการ และ ปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการ อันได้แก่ แหล่งรายได้ ลักษณะการดำเนินธุรกิจของบริษัทผู้ผลิตรายการ นโยบายองค์กรและจรรยาบรรณทางวิชาชีพของผู้ผลิต ซึ่งนับเป็นปัจจัยภายในองค์กร และความต้องการและความสนใจของผู้ชม คู่แข่ง กฎหมายควบคุมการโฆษณา นโยบายสถานีสภาพเศรษฐกิจ และ ผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งนับเป็นปัจจัยภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการ ดังสรุปได้ดังนี้

#### 1. รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการโดยบริษัทเอกชน

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ประเภทนี้เป็นรายการที่ผู้อุปถัมภ์รายการสามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการได้มากที่สุด กล่าวคือ บริษัทผู้สนับสนุนรายการเข้ามามีบทบาทในกระบวนการผลิตในทุกขั้นตอน มีส่วนร่วมในการนำเสนอรายการและมีบทบาทในการกำหนดเนื้อหาของรายการอย่างเต็มที่ ส่งผลให้มีการนำเสนอรายการในลักษณะของการโฆษณาแฝงตลอดรายการเพื่อส่งเสริมการขายสินค้าของบริษัทผู้สนับสนุนรายการ

สาเหตุที่ผู้สนับสนุนรายการสามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อการผลิตรายการประเภทนี้ได้มาก เนื่องจากผู้สนับสนุนรายการมักจะเป็นแหล่งรายได้หลักเพียงแหล่งเดียวของรายการ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของบริษัทผู้ผลิตซึ่งมักเป็นบริษัทขนาดเล็ก มีสถานภาพทางการเงินที่ไม่มั่นคงนัก อีกทั้งยังไม่มีอำนาจต่อรองกับสถานีหรือผู้ลงโฆษณารายอื่น ๆ จึงมักได้เวลาออกอากาศที่ไม่เหมาะสม และไม่สามารถดึงดูดผู้ลงโฆษณาได้มากนัก ส่งผลให้ผู้สนับสนุนรายการหลักซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อความอยู่รอดของรายการมากที่สุดมีอำนาจต่อรองสูง โดยมีอำนาจในการกำหนดแนวนโยบายการผลิตรายการไม่ต่างจากผู้ผลิต บริษัทผู้สนับสนุนรายการซึ่งเป็นบริษัทเอกชนที่ให้ความสนับสนุนทางการเงินแก่รายการเพื่อส่งเสริมการขายสินค้าของตนและมีลักษณะการดำเนินธุรกิจที่สอดคล้องกับเนื้อหาของรายการจึงสามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการให้สอดคล้องกับความต้องการและผลประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้รายการมีลักษณะไม่ต่างจากรายการสารพาณิชย์(Infomercial)

ซึ่งมุ่งส่งเสริมการโฆษณาขายสินค้าของบริษัทผู้สนับสนุนรายการมากกว่าที่จะให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้รับชมรายการอย่างเป็นทางการ

## 2. รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการโดยรัฐ

ผู้สนับสนุนรายการหลักของรายการประเภทนี้มีความสำคัญต่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของรายการไม่น้อยไปกว่าผู้สนับสนุนรายการภาคเอกชน เพราะเป็นแหล่งรายได้หลักเพียงแหล่งเดียวของบริษัทผู้ผลิตรายการซึ่งเป็นบริษัทขนาดเล็กเช่นเดียวกัน แต่ผู้อุปถัมภ์รายการซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐนี้ มักเป็นหน่วยราชการซึ่งสนับสนุนงบประมาณการผลิตเพื่อเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร งานวิจัยและโครงการอันเป็นประโยชน์ของตนเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน และประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ขององค์กรผู้สนับสนุนรายการให้เป็นที่รู้จัก มากกว่าที่จะส่งเสริมการขายสินค้าเพื่อผลประโยชน์ทางการตลาดอย่างบริษัทเอกชน อิทธิพลของผู้สนับสนุนรายการภาครัฐจึงมักจะเป็นไปโดยทางอ้อมมากกว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตรายการโดยตรงเช่นเดียวกับผู้สนับสนุนรายการซึ่งเป็นบริษัทเอกชนซึ่งดำเนินงานเพื่อการค้า กล่าวคือ ผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการเองโดยต้องให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์และวัตถุประสงค์ในการประชาสัมพันธ์องค์กรผู้สนับสนุนรายการ ส่วนผู้สนับสนุนรายการจะทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลให้กับรายการ ตรวจสอบความถูกต้องของบทรายการ และ ให้ความเห็นชอบในการดำเนินการผลิตรายการ เท่านั้น ส่วนในขั้นตอนการผลิตรายการนั้นมักจะปล่อยให้ผู้ผลิตดำเนินการตามความเหมาะสมเนื่องจากไว้วางใจในความชำนาญทางวิชาชีพของผู้ผลิต

## 3. รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของงบประมาณจากบริษัทผู้ผลิต

รายการประเภทนี้มีเพียงรายการเดียว คือ รายการผู้ใหญ่บ้านดำดี ผู้อุปถัมภ์รายการเข้ามามีอิทธิพลต่อการผลิตรายการนี้ได้น้อยมาก เนื่องจากมีแหล่งรายได้ส่วนหนึ่งจากงบประมาณจากบริษัทผู้ผลิต คือ บริษัทอาร์ เอส โปรโมชัน 1992 จำกัดซึ่งเป็นบริษัทขนาดใหญ่ซึ่งดำเนินธุรกิจบันเทิงหลายแขนง จึงมีสถานภาพทางการเงินที่มั่นคง ความอยู่รอดของรายการจึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์จากภายนอกมากนัก อิทธิพลต่อกระบวนการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการที่ทีมงานผู้ผลิตได้รับ จึงมักเป็นอิทธิพลจากเจ้าของสื่อมากกว่าอิทธิพลจากผู้อุปถัมภ์รายการเช่นในรายการอื่น ๆ นอกจากนี้ การที่บริษัทผู้ผลิตเป็นบริษัทขนาดใหญ่ที่มีธุรกิจหลายแขนง ทำให้ผู้บริหารของบริษัทไม่ค่อยเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดนโยบายการผลิตรายการ ยกเว้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ

ธุรกิจอื่น ๆ ของบริษัท เช่น กำหนดให้เปิดเพลงลูกทุ่งในรายการเพื่อส่งเสริมการขายเทปเพลงของศิลปินลูกทุ่งในสังกัดอาร์ เอส เป็นต้น ที่ทีมงานผู้ผลิตจึงมีอิสระในการดำเนินงานค่อนข้างมาก ส่งผลให้มีการนำเสนอรายการอย่างเป็นกลาง และมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ แนวคิดของ Mcquail (1992) ที่กล่าวว่า โดยส่วนใหญ่แล้วเจ้าของสื่อมักจะวางนโยบายกว้างๆไว้ให้ทีมงานผู้ผลิตปฏิบัติตาม โดยมีแรงกดดันโดยอ้อมอย่างไม่เป็นทางการในบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตัวเจ้าของสื่อ เช่น ในกรณีที่อาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจอื่น ๆ ของเจ้าของสื่อ อย่างไรก็ตาม ยิ่งองค์กรสื่อเป็นองค์กรขนาดใหญ่ซึ่งมีธุรกิจหลายแขนงมากมายเท่าใด เจ้าของสื่อก็มักจะเข้ามามีบทบาทต่อการผลิตน้อยลงไปด้วย เพราะการตัดสินใจดำเนินการใด ๆ ควรต้องคำนึงถึงการตลาด และระบบบริหารโดยรวมมากกว่าผลประโยชน์ หรือความชอบส่วนบุคคลของตัวเจ้าของสื่อ

#### 4.รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการโฆษณา

อิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการต่อกระบวนการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการประเภทนี้มีค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการ เนื่องจากความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของรายการเหล่านี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้อุปถัมภ์รายการรายใดรายหนึ่งเพียงรายเดียว ส่งผลให้ไม่มีผู้อุปถัมภ์รายการรายใดรายหนึ่งเข้ามามีอิทธิพลต่อการผลิตรายการได้มากนัก ผู้ผลิตจึงค่อนข้างมีอิสระในการดำเนินการผลิตรายการ โดยได้รับอิทธิพลโดยอ้อมจากผู้อุปถัมภ์รายการ กล่าวคือ ผู้ผลิตจะต้องกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการให้ตรงกับความต้องการและความสนใจของผู้ชมรายการเพื่อดึงดูดผู้ชมรายการให้ได้มากที่สุดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการ ดังจะเห็นได้จาก รายการไม่ลองไม่รู้ซึ่งใช้รูปแบบการนำเสนอที่มีความบันเทิงสูง เช่น ละครเบาสมอง และใช้ตลกอาชีพเป็นผู้ดำเนินรายการ เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ชม

อย่างไรก็ดี จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ระดับอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการต่อกระบวนการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการวิทยุชาวบ้านและรายการไม่ลองไม่รู้ซึ่งต่างก็เป็นรายการที่ผลิตโดยบริษัทขนาดเล็กที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการโฆษณาเช่นเดียวกัน กลับแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้อุปถัมภ์รายการเข้ามามีอิทธิพลต่อการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการวิทยุชาวบ้าน



ได้น้อยกว่ารายการไม่ลองไม่รู้มาก เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กรผู้ผลิต รายการที่แตกต่างกัน

ทีมงานผู้ผลิตรายการวิถีชาวบ้านมีอิสระในการผลิตรายการและกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการได้อย่างเสรีตามดุลยพินิจของผู้ผลิต โดยได้รับอิทธิพลจากผู้อุปถัมภ์รายการน้อยมาก เนื่องจากการที่มีผู้อุปถัมภ์รายการหลายรายทำให้ไม่มีผู้อุปถัมภ์รายการรายใดรายหนึ่งเข้ามามีอิทธิพลต่อการผลิตรายการได้มากนัก ประกอบกับผู้ผลิตมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพสูง จึงมุ่งนำเสนอรายการเพื่อให้ความรู้อย่างเป็นทางการมากกว่าเพื่อเอื้อประโยชน์ทางธุรกิจแก่ผู้อุปถัมภ์รายการ ส่วนในรายการไม่ลองไม่รู้ นั้น แม้ว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้ผลิตจะค่อนข้างมีอิสระในการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการ แต่ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า มีการนำเสนอรายการในการโฆษณาแฝงเพื่อส่งเสริมการขายสินค้าของผู้อุปถัมภ์รายการในรูปแบบต่าง ๆ มากกว่าในรายการวิถีชาวบ้านมาก นอกจากนี้ ในบางตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการเปลี่ยนผู้อุปถัมภ์รายการรายใหม่ มักมีการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้อุปถัมภ์รายการรายใหม่โดยตรง และนำเสนอรายการในตอนนั้น ๆ อย่างไม่เป็นกลางในลักษณะของการส่งเสริมการขายสินค้าของผู้อุปถัมภ์รายการ อันเป็นผลจากการขายโฆษณาแบบเหมารวม ( Package ) ซึ่งนอกจากจะขายเนื้อที่โฆษณาและสนับสนุนช่วงรายการตามปกติแล้ว ยังถ่ายทำรายการในบางตอนโดยนำเสนอเนื้อหาที่ส่งเสริมการขายสินค้าของผู้อุปถัมภ์รายการอีกด้วย ทั้งนี้เป็นผลจากการปรับตัวของสื่อซึ่งจำเป็นต้องแสวงหาโฆษณาแข่งขันกับรายการประเภทเดียวกันในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ และมีผู้สนใจอุปถัมภ์รายการน้อยลง ผู้ผลิตรายการจึงจำเป็นต้องเสนอเงื่อนไขที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้อุปถัมภ์รายการ โดยเปิดโอกาสให้ผู้อุปถัมภ์รายการขยายอิทธิพลจากในช่วงเนื้อที่โฆษณาเข้ามาในเนื้อหาของรายการเพื่อดึงดูดผู้อุปถัมภ์รายการเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของตน ปรากฏการณ์เช่นนี้มักพบได้บ่อยในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำเช่นในปัจจุบัน ซึ่งมีผู้สนใจอุปถัมภ์รายการน้อยลง ในขณะที่มีรายการประเภทเดียวกันมากขึ้น จึงจำเป็นต้องเสนอเงื่อนไขในลักษณะดังกล่าวเพื่อดึงดูดผู้อุปถัมภ์รายการ ส่งผลให้ผู้อุปถัมภ์รายการสามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการได้มากขึ้น

ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับ แนวคิดของ Blumler และ Tunstall ( 1991 ) ซึ่งกล่าวว่า องค์กรสื่อที่มักจะได้รับอิทธิพลจากผู้ลงโฆษณาอย่างมากมักจะเป็นองค์กรสื่อที่มีรายได้จากการโฆษณาแต่เพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่มีการแข่งขันสูง หาโฆษณา

ลงยาก ในทางตรงกันข้ามผู้ลงโฆษณาจะเข้ามามีบทบาทหรืออิทธิพลได้ลำบากกว่า ในการดำเนินงานของ สื่อชั้นนำ หรือสื่อที่มีสถานภาพทางการเงินที่มั่นคง เช่น สื่อที่มีรายได้ทั้งจาก ผู้ลงโฆษณาและ ค่าบอกรับสมาชิก ( Gans , 1979 )

จากผลการวิจัย สรุปได้ว่า รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการ สนับสนุนรายการ มักจะได้รับอิทธิพลจากผู้อุปถัมภ์รายการมากกว่ารายการที่มีแหล่งเงินทุน อุปถัมภ์ในรูปแบบอื่น ตามแนวคิดของ Ford (1993) การสนับสนุนรายการทำให้องค์กร หรือ บริษัทผู้สนับสนุนรายการสามารถสื่อสารถึงภาพลักษณ์องค์กร คุณค่า และ ทัศนคติของบริษัท รวมทั้งสินค้าหรือบริการของบริษัทต่อสาธารณชน อย่างที่ไม่อาจสื่อผ่านโฆษณาอื่น ๆ แต่เพียง อย่างเดียวได้ การสนับสนุนรายการจะทำให้บริษัทหรือสินค้าของบริษัทมีความสัมพันธ์อย่าง ใกล้ชิดกับตัวรายการ และสามารถดึงเอา คุณค่า ภาพลักษณ์ หรือทัศนคติของรายการมาสื่อ เป็นภาพลักษณ์ของตนได้ ผู้สนับสนุนรายการจึงต้องพิจารณารูปแบบและเนื้อหาของรายการ ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนต้องการจะสื่อต่อผู้ชมรายการ ส่วนผู้ผลิตรายการก็ต้องพยายามสร้าง ความสมดุลระหว่างความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการกับการผลิตรายการที่มีคุณภาพ

อย่างไรก็ดี ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ผู้ผลิตรายการสารคดีการเกษตรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถยังไม่สามารถสร้างความสมดุลดังกล่าวได้ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการนำ เสนอและเนื้อหาของรายการส่วนใหญ่ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ของผู้อุปถัมภ์รายการ อย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่องจาก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตรายการและผู้อุปถัมภ์รายการเป็น ความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจแบบเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน อิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการ จึงขึ้นอยู่กับความสำคัญต่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของบริษัทผู้ผลิตรายการ รายการที่มี แหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการสนับสนุนรายการจึงได้รับอิทธิพลจากผู้อุปถัมภ์รายการมาก กว่ารายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบอื่น ๆ เนื่องจากผู้สนับสนุนรายการมักจะซึ่งเป็น แหล่งรายได้หลักเพียงแหล่งเดียวของรายการ ในขณะที่รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบ ของงบประมาณจากบริษัทผู้ผลิต และ รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปแบบของการโฆษณา ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของรายการไม่ได้ฝากไว้กับผู้สนับสนุนรายการรายใดรายหนึ่งเพียง รายเดียว จึงไม่มีผู้อุปถัมภ์รายการรายใดรายหนึ่งเข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดเนื้อหาของ รายการได้มากนัก

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ผู้ผลิตรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการ มักจะพยายามปรับตัวเพื่อลดอิทธิพลของผู้สนับสนุนรายการลง เช่น ปรับรูปแบบการนำเสนอรายการให้มีความบันเทิงมากขึ้นเพื่อดึงดูดผู้ชมรายการและดึงดูดผู้อุปถัมภ์รายการรายอื่น ๆ ดังเช่นที่ปรากฏในรายการลูกทุ่งเกษตร ซึ่งมีการนำเสนอละครเบาสมองหรือในรายการเวทีว่าไรดี ที่มีการนำเสนอเพลงลูกทุ่งในรายการและใช้ตลกอาชีพเป็นผู้ดำเนินรายการร่วม เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม รายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการโฆษณา ก็จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อดึงดูดผู้อุปถัมภ์รายการเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่สภาพเศรษฐกิจตกต่ำ หากผู้ลงโฆษณายาก เพราะรายการประเภทนี้ไม่มีแหล่งรายได้ที่แน่นอน เหมือนกับรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของการสนับสนุนรายการและรายการที่มีแหล่งเงินทุนอุปถัมภ์ในรูปของงบประมาณจากบริษัทผู้ผลิต จึงมีความอ่อนไหวต่อสภาพเศรษฐกิจที่แปรผัน รายการบางรายการ เช่น รายการไม่ลองไม่รู้ จึงมีการปรับตัวเพื่อดึงดูดผู้อุปถัมภ์รายการด้วยการเสนอเงื่อนไขที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้อุปถัมภ์รายการ และ เปิดโอกาสให้ผู้อุปถัมภ์รายการขยายอิทธิพลจากในเนื้อที่โฆษณาของรายการ เข้ามาในเนื้อหาของรายการ เพื่อความอยู่รอดของรายการ

จากผลการวิจัยนี้ สรุปได้ว่า บริษัทผู้ผลิตรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์เป็นองค์กรสื่อสารมวลชนซึ่งต้องดำเนินธุรกิจภายใต้แรงกดดันทางการตลาด จึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในธุรกิจที่มีการแข่งขันสูง รายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ส่วนใหญ่จึงมักไม่อาจหลีกเลี่ยงอิทธิพลจากผู้อุปถัมภ์รายการซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของรายการได้ ระดับความมากน้อยของอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการในแต่ละรายการขึ้นอยู่กับความสำคัญของผู้อุปถัมภ์รายการต่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของรายการนั้น ๆ และ ความสามารถในการปรับตัวขององค์กรผู้ผลิตรายการในการที่จะรักษาความสมดุลระหว่างการดำเนินงานตามความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการและการผลิตรายการที่มีคุณภาพเพื่อรักษาระดับจรรยาบรรณทางวิชาชีพ ภายใต้แรงกดดันต่าง ๆ จากทั้งภายในและภายนอกองค์กรผู้ผลิตสื่อ ซึ่งจะสามารถป้องกันหรือส่งเสริมอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการ อันได้แก่ แหล่งรายได้ ลักษณะการดำเนินธุรกิจของบริษัทผู้ผลิตรายการ นโยบายองค์กรและจรรยาบรรณทางวิชาชีพของผู้ผลิต ซึ่งนับเป็นปัจจัยภายในองค์กร และ ความต้องการและความสนใจของผู้ชม คู่แข่ง กฎหมายควบคุมการโฆษณา นโยบายสถานีสภาพเศรษฐกิจและ ผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งนับเป็นปัจจัยภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการ ปัจจัยเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละรายการซึ่งล้วนแต่มีผลกระทบต่อระดับของอิทธิพลของ

ผู้อุปถัมภ์รายการต่อกระบวนการผลิตรายการและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ และมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันจนมีอาจพิจารณาแยกออกจากกันได้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาพร้อม ๆ กันไปในแต่ละรายการ เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุที่แต่ละรายการได้รับอิทธิพลจากผู้อุปถัมภ์รายการในระดับที่แตกต่างกัน

### ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้งานวิจัยไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร กล่าวคือ

1. ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านไม่สามารถตอบคำถามของผู้วิจัยได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเกรงจะเสียภาพลักษณ์ของรายการ
2. ผู้วิจัยไม่สามารถสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลบางท่านได้ เนื่องจากบริษัทที่ผลิตรายการสารคดีการเกษตรส่วนใหญ่เป็นบริษัทขนาดเล็ก ผู้ผลิตรายการจึงมีหน้าที่รับผิดชอบหลายอย่างทำให้มีงานยุ่งตลอดเวลา อีกทั้งการถ่ายทำรายการก็ต้องไปถ่ายทำนอกสถานที่ในต่างจังหวัดเป็นระยะเวลานาน ทำให้ไม่สามารถนัดสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลได้ในเวลาที่ทำการวิจัย ทำให้ข้อมูลบางส่วนไม่ละเอียดสมบูรณ์เต็มที่

### ข้อเสนอแนะ

1. รายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ควรปรับปรุงวิธีการนำเสนอและเนื้อหาของรายการให้น่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น ใช้วิธีการนำเสนอที่มีความบันเทิงสูง เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ชมและผู้ลงโฆษณาให้มากขึ้นเพื่อลดอิทธิพลของผู้สนับสนุนรายการลง
2. หน่วยงานภาครัฐ และ องค์กรที่ไม่หวังผลกำไร ควรให้ความสนับสนุนรายการประเภทนี้ให้มากขึ้นเพื่อให้ผู้ผลิตรายการมีเสรีภาพในการดำเนินงานตามจรรยาบรรณทางวิชาชีพสื่อมวลชนได้มากขึ้น เพื่อพัฒนาคุณภาพรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์

## ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาพรวมของอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการต่อรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์เท่านั้น จึงควรจะมีการศึกษาองค์กรผู้ผลิตรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์บริษัทใดบริษัทหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เจาะลึกมากยิ่งขึ้น
2. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษารายการในช่วงที่สภาพเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ผู้อุปถัมภ์รายการเข้ามามีบทบาทต่อการผลิตรายการได้มาก จึงควรมีการศึกษาอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการในช่วงที่เศรษฐกิจดีขึ้นในอนาคต เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง
3. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาอิทธิพลของผู้อุปถัมภ์รายการต่อกระบวนการผลิตรายการและการกำหนดรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาของรายการสารคดีการเกษตรที่นำเสนอทางโทรทัศน์เท่านั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจะมีการศึกษารายการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรและอาชีพเสริมในสื่ออื่น เช่น สื่อวิทยุ เพื่อเปรียบเทียบข้อแตกต่างเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างรอบด้านมากขึ้น
4. ควรมีการศึกษาการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้รับชมรายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์เกษตรเพื่อที่จะทราบถึง ความคิดเห็น และ ความต้องการที่แท้จริงของผู้รับชมรายการ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการพัฒนารายการสารคดีการเกษตรทางโทรทัศน์ต่อไปในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย